

Dallas rivas dil giuven Rein

Revista ord la biala Val Tujetsch

Al. Cavegn, Rueras.

Igl onn **1921** astgein nus Tuatschins bein numnar denter in dils meglers, ch'enzatgi da nus seregorda. Speciala menziun mereta sia stupenta bialaura. Nus havein giu tuttavia bien ed emperneivel unviern cun aparti pouca neiv, cuflas sco nus muntagnards eran endisai il solit, ha ei strusch secattau. Sulettamein sogn Bistgaun ha fatg cheu in'exceptiun e ha mussau ch'el segi il retg dil brut unviern.

Per consequenza ha la beinvegnida primavera buca fatg spitgar ditg sin sia entrada. Sco raritad sa ei vegnir notificau, ch'ei vegnevi schizun en nossa val alpina gia arau avon miez avrel. Bein ha ei lura dau bischa, che ha reteniu per circa quendis dis las lavurs funsilas. Mo la bialaura suandonta ha gleiti giu midau la tschorventonta cozza alva, che curclava la cultira, en in flurend vestgiu verd.

Gia da miez zercladur fuva ei terren tochen sisum las alps; flurs striaunas e nossas bialas gelgias cotschnas alpinas, flurevan da quei temps schizun en nos pli aults mises.

Matun e flurs pieun muncavan era buca si cuolm e perquei fagevan ils buobs uonn tuttavia buca la badeglia grischa e fagevan savens duront il di dultschs siens. Il pur encuntercomi tahegiava buca mal, cura ch'el vegneva a casa cun il purment a suond ch'ina stella spitgava buca l'otra.

Mai sentupavan dus umens da cuolm senza ch'ins udessi: „Ton latg sco uonn havein nus aunc mai mulschiu si mises. Ei dat era o fetg bein. Ils curtes ein mintga gada surtratgs cun ina fetg grossa groma. Mo ina caussa ei d'evitar. Il cucu duei uonn buca haver en il nas. Sche nus vulein buca spetgar mo critica da nos stimai hosps da s.Pieder e s.Paul.» Ei ha perquei buca plaschiu fetg als bubs, enderschend els ina dumengia, ch'ei carghi mardis proxim.

Allura ha il pur entschiet cun il fenar. Mo er quel fuva muort la stupenta bialaura in ver plascher. Cuntuond la immensa calira han ils praus maghers entschiet a tagliar mal ed il fein sils crests pli schetgs a barschar. Gleiti aud'ins da tuttas sorts lamentaschuns: La gliud plira: «Sch'ei cuntinuescha aunc empau quella horrenta calira, brischa il fein ch'ei aunc da segar; rsidiv e graun dat ei buca uonn. Il mender stat ei aunc en las alps; la biestga survegn scart dad aua e va sutsu en quella sechira.» Gl'ei perquei vegniu celebrau entgins dis messa meraviglia ed exponiu il sontgissim per implorar la benedicziun da Diu. Il tschiel ha graziusamein exaudiu nus e ha tarmess aunc ad uras ina frestgonta bugnada.

Igl atun ei arrivaus. Il pur astga mirar anavos sin la stad vargada cun sentiments d'engrazieivladad viers il buntadeivel Diu. Malgrad tutta calira, tutta sechira e tuttas lamentaschuns ei la raccolta curdada ora fetg bein. Ei ha dau tier nus bufatgamein dein e risdiv. Ils arcuns ein emplen cun fetg bi segal e dumiec. Era ils truffels han tier lur raccolta cuntentau pulit. Denton aud'ins ussa la generala lamentaschun, ch'els smarscheschien per en tschaler; bein la consequenza dalla gronda calira e lu forza era dil cavar memia baul.

Ei ruchegia encunter la fin da settember. Il pur ha ussa raccoltau tut ils fretgs e perquei vrgnan las alps scargadas, sinaquei che la biestga sappi aunc seprofitar dil bi pastg verd d'atun. Havend ils purs fatg uonn baul il risdiv, havevan ils praus ina jarva sco darar da quei temps. Per consequenza dils bials dis da sulegl semantegn la jarva d'atun stupent, malgrad tuttas freidas purginas. Gie, schizun flurs-pieun, tschetschamèl, flurs s.Margreta ed autras flurs da primavera cuchegian ord la tiara, mo per sventira tier ina cuorta veta. Aunc in'otra plonta fetg rara anflan ins tscheu e leu, numnadamein glin ch'entscheiva schizun a flurir, plontettas carschidas ord il sem ch'ins ha piars tier la raccolta retardada.

Semegliontas apparenzas vesan ins, schegie mo darar, perfin tier dumiecs. Sin las alps catt'ins schizun flurs striauna en biala flurizium. Quei fuss pilver enzennas fa primavera che gnanc nos buns vegls seregordan da talas da quei temps. Mo gl'unviern, lez emblida buca da metter si igl usitau capetsch sin nossas pezzas.

Cheu tier nus bandischeschan bein enqual pur ses anseuls duront la stad en alps allontanadas per schar guder els leu las pli savurusas jarvas. Tals sesanflan aunc ussa, il december, en las vals greppusas da Curnera e Cavradi. Muort la caulda stad ed il lev atun, han quels giu fetg bien. Essend fetg liung temps bandunai, e tras ils bials dis, ein els daventai quasi pli selvadis ch'ils camutschs. S'approximond igl unviern han ils possessurs vuliu ira per els, mo han pliras gadas stuiu turnar a casa mo cun la satisfacziun de haver viu els dalunsch. Il menader, in grond e ferm stargel da dus onns ei perquei vegnius truaus tier la balla dil catschadur, sperond da pli tgunsch saver carmalar ils auters quater. Mo quels havevan, sco ei para, era ferdau la puorla ed ein perquei l'otra gada gnanc seschai veser. Ina damaun, tut surura, ei l'entira cultira cuvretga cun ina fina cozza alva. Entgins dis, cunzun ils 9 da november ha ei cuflau sco da miez unviern. Per ventira era ei aunc pauca neiv, schiglioc havess ins temiu da bandunar la stiva. A Selva ha il suffel, in de quels dis, alzau surora il tetg de stuors d'in baghetg niev, il qual fuva sco ei para buca aunc enguttaus sufficientamein. Ins carteva da veras ch'igl unviern seigi gia semess el sessel. Mo el ha ventireivlamein aunc fatg plaz alla biala stad sogn Martin. Ils praus ein ussa per gronda part terreins, mo schelan mintga notg sco fier. Els ein perquei vegni tut cotschens. Mo las pezzas en rudi ein aunc cuvretgas cun neiv, sco sch'ellas lessen beneventar igl unviern. Ellas porschan a nus cun lur tarlischur in aspect veramein bi el suleagl della sera. Schegie che nus havein gia in grond temps dis sereins e bials, tschiel blau senza tac nebla, havein nus ussa mo paucas uras a di suleagl. Fertion ch'el leva a Sedrun e Camischolas circa mesa las diesch, salida el Rueras per mesa las dudisch. Ei para ch'el hagi mintgamai gronda stenta da surmontar il Tgom. Mo cun l'entschatta da december ei l'aura empau stridada. Il tschiel ei ussa cuvretgs cun stgiras neblas. Quei ei per biars era ina gronda consolaziun. Cun buca pign tschaffen havevan ils affons priu neunavon las scarsolas tier la davosa bischa, mo han saviu seprofitar pauc dad ella. Era las aissas da sport si surcombras spetgan ussa vess sin la neiv per saver en cuorsa rapida descender las teissas spundas tuatschinas.

Nossa val cun sias bialas spundas e terrassas s'adatescha tut aparti bein per quei bi sport d'unviern, il qual porscha mintg'onn alla giuventetgna grond plascher. Speronza remplazza il proxim unviern en quei grau quei ch'igl unviern vargau ha negligiu per munconza da neiv. Nus mirein perquei plein speronza egl avegnir.